

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีการใช้ปุ๋ยเคมีมานานกว่า 30 ปีมาแล้ว ปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า เกษตรกร ร้อยละ 95 มีการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นประจำทุกปี ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีแต่ละปีส่วนใหญ่เพิ่มสูงขึ้น บางปีปริมาณลดลง (อรุณี เจริญศักดิ์, 2540 หน้า 1)

การผลิต,ผสมปุ๋ยเคมีในประเทศไทยที่ผ่านมา เป็นการนำเอาแม่ปุ๋ยเคมีซึ่งสั่งเข้าจากต่างประเทศ นำมาผสมเป็นปุ๋ยสูตรต่าง ๆ โดยใช้วัตถุดิบภายในประเทศเป็นสารตัวเติม (Filler) เพื่อให้เต็มสูตร ปัจจุบันมีบริษัทที่ทำการผลิต,ผสมปุ๋ยเคมีประมาณ 90 ราย มีกำลังการผลิต,ผสมประมาณ 400,000 - 500,000 ตันต่อปี (หะรวบ และพรรณพิมล, 2539)

การเกษตรในประเทศไทย ยังมีความจำเป็นอยู่ ตราบใดที่มนุษย์ เรายังต้องการบริโภคอาหารเพื่อการเจริญเติบโตของร่างกายและเพื่อการยังชีพ ดังนั้น สังคมเกษตร จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรให้ความสนใจและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด การพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยเป็นไปได้ช้ามาก สาเหตุนั้นมีหลายประการ ประการหนึ่งคือความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำที่เกิดจากผลกระทบของปรากฏการณ์เอลนีโน ทำให้เราต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรน้ำสำหรับพืชให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด นอกจากนั้นเกษตรกรไทยยังได้รับผลกระทบจากค่าเงินบาทลอยตัว ทำให้ปุ๋ยเคมีซึ่งเป็นปัจจัยในการเพิ่มผลผลิตมีราคาสูงขึ้น เราจึงต้องมีวิธีการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างมีคุณค่า เพื่อให้พืชนำปุ๋ยเคมีไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

สถานการณ์ปุ๋ยเคมีของไทยขณะนี้ ส่วนใหญ่ต้องนำเข้า ปุ๋ยเคมีจากต่างประเทศปีละประมาณ 3 ล้านตัน และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นมากทุกปี ปริมาณธาตุอาหารของปุ๋ยเคมีนำเข้าโดยเฉลี่ยร้อยละ 37 ลักษณะของปุ๋ยเคมีที่นำเข้าประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นลักษณะเทกอง ไม่ได้บรรจุภาชนะหรือกระสอบ เมื่อมาถึงก็ขนถ่ายเทเข้าโรงงานปุ๋ยเคมีภายในประเทศซึ่งจะนำไปผลิต/ผสมต่อ หรือนำมาบรรจุในกระสอบของบริษัทนั้น ๆ ตามสูตรที่นำเข้าปุ๋ยเคมีที่วางจำหน่ายโดยทั่วไปมีมากมายหลายสูตร ส่วนใหญ่เป็นปุ๋ยเคมีที่มีธาตุอาหารต่ำเพื่อสามารถจำหน่ายราคาถูกได้ ราคาจำหน่ายปุ๋ยเคมีในประเทศไทยขึ้นอยู่กับราคาปุ๋ยเคมีในตลาดโลก ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และขึ้นอยู่กับความต้องการปุ๋ยเคมีภายในประเทศในช่วงฤดูกาลเพาะปลูก ถ้ามีความต้องการมาก จะทำให้ราคาปุ๋ยเคมีเพิ่มสูงขึ้น

หรือถ้าปุ๋ยเคมีในตลาดโลกมีน้อยก็ทำให้ราคาสูงขึ้นได้ แต่ถ้ารัฐบาลโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดหาปุ๋ยเคมีเพื่อจำหน่ายแก่เกษตรกรในราคาต่ำกว่าราคาประมูลประมาณร้อยละ 10 เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้ได้ซื้อปุ๋ยเคมีราคาถูก แต่มีจำนวนจำกัด ประมาณร้อยละ 20 ของปริมาณการใช้ปุ๋ยแต่ละปี เพื่อแทรกแซงตลาดปุ๋ยเคมีมิให้จำหน่ายราคาสูงเกินไป

การที่สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ริมได้ตระหนักถึงความสำคัญในข้อนี้และระมัดระวังในการส่งเสริมการเกษตรจึงได้แนะนำให้เกษตรกรรู้จักวิธีการผสมปุ๋ยใช้เอง ซึ่งนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องอย่างยิ่ง และตรงกับนโยบายปัจจุบัน เพื่อให้เกษตรกรรู้จัก วิธีการผสมปุ๋ยและ การใช้ปุ๋ยผสมอย่างถูกต้อง เพื่อให้ได้ธาตุอาหารตามที่ต้องการ เป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาการใช้ปุ๋ยเคมีแก่เกษตรกร ให้เหมาะสมกับชนิดพืช

ดังนั้นผู้วิจัย จึงสนใจที่จะทราบความเป็นไปได้ในการผสมปุ๋ยเคมีใช้เองของเกษตรกรเพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการช่วยพัฒนาการใช้ปุ๋ยของเกษตรกรให้เหมาะสมกับสภาพดินและพืช ลดต้นทุนค่าปุ๋ยเคมีลงได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และผลดีต่อเกษตรกรในภาพรวม สามารถทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นด้วยได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรในการผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง หลังจากการอบรม
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรกับความสัมฤทธิ์ผลของการฝึกอบรมการผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง
3. เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการผสมปุ๋ยเคมีใช้เองของเกษตรกร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ผลจากการศึกษา สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ตามมติฐาน

สัมฤทธิ์ผล ของการฝึกอบรม การผสมปุ๋ยใช้เองของเกษตรกร มีความสัมพันธ์ กับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ประกอบด้วย

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่
  - เพศ
  - อายุ
  - ระดับการศึกษา
  - ประสบการณ์การใช้ปุ๋ยเคมี
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่
  - สภาพการถือครองที่ดิน
  - รายได้
  - ขนาดฟาร์ม
  - แรงงานในครัวเรือน
  - ชนิดของพืชที่ปลูกในรอบปี
  - แหล่งแม่ปุ๋ย
3. ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่
  - แหล่งที่มาของข่าวสารการเกษตร

ขอบเขตการศึกษา

ก. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (experimental research) โดยการประเมินผลการฝึกอบรม แล้วทดสอบความรู้ความคิดเห็นและการปฏิบัติในการใช้ปุ๋ยเคมีของเกษตรกร

ข. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ แบ่งออก เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent variables) มีทั้งหมด 3 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม คือ

1.1 ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล มี 4 ปัจจัย ได้แก่

- อายุ
- เพศ

- ระดับการศึกษา
- ประสบการณ์การใช้ปุ๋ยเคมี

1.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ มี 6 ปัจจัย ได้แก่

- สภาพการถือครองที่ดิน
- ขนาดฟาร์ม
- รายได้
- แรงงานในครัวเรือน
- ชนิดของพืชที่ปลูกในรอบปี
- แหล่งแม่ปุ๋ย

1.3 ปัจจัยทางสังคม ได้แก่

- แหล่งที่มาของข่าวสารการเกษตร

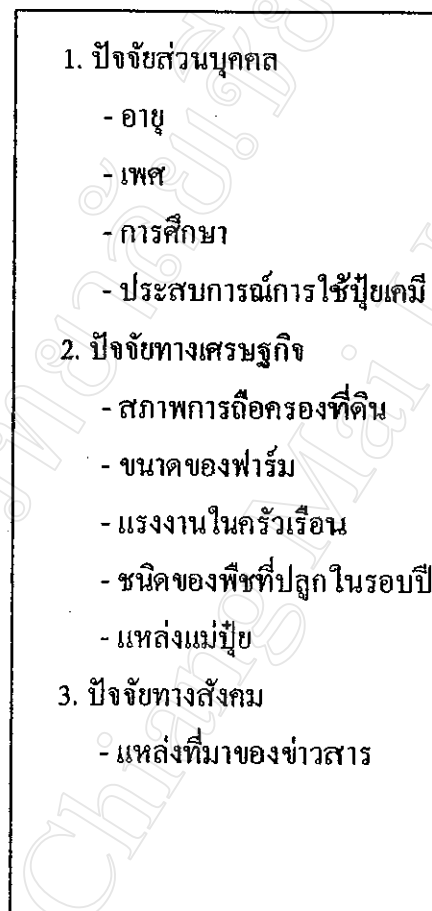
2. ตัวแปรตาม (Dependent variable) คือ สัมฤทธิ์ผลของการฝึกอบรมการผสมปุ๋ยเคมีใช้ของเกษตรกร โดยแบ่งออกเป็น

- การปฏิบัติ และ ไม่ปฏิบัติ

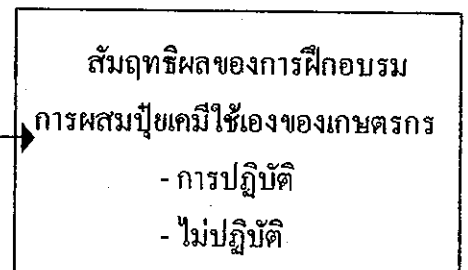
กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ สามารถสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา (Conceptual framework) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับตัวแปรตามได้ ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent variable)

ตัวแปรตาม (Dependent variable)

นิยามศัพท์

1. สัมฤทธิ์ผล หมายถึง การที่เกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม การผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง ไปปฏิบัติตาม เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ
2. เกษตรหมู่บ้าน หมายถึง เกษตรผู้นำด้านการเกษตร เป็นผู้เผยแพร่วิธีการ หรือแนะนำความรู้ ความก้าวหน้าด้านการเกษตร ให้แก่เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพ ด้านการเกษตรในหมู่บ้าน
3. ปุ๋ยเคมี หมายถึง สารที่ผลิตจากสิ่งไม่มีชีวิตให้อยู่ในรูปธาตุอาหารพืช ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม บางชนิดมีธาตุอาหารรอง และธาตุอาหารเสริมด้วย เพื่อให้พืชใช้ดูดกินเป็นอาหารเพื่อเพิ่มผลผลิต
4. สูตรปุ๋ย หมายถึง ปริมาณธาตุอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม ที่มีอยู่ในปุ๋ยคิดเป็นร้อยละ โดยน้ำหนักของปุ๋ยทั้งหมด จะเรียงตามลำดับ ธาตุไนโตรเจน - ฟอสฟอรัส - โพแทสเซียม ไม่สามารถสลับที่ไปมาได้
5. ปุ๋ยผสม หรือการผสมปุ๋ย หมายถึง การนำปุ๋ยเคมีตั้งแต่สองชนิดมาผสมกัน เพื่อให้ได้สัดส่วน ของธาตุอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และ โพแทสเซียม ตามที่ต้องการเป็นปุ๋ยสูตรต่าง ๆ ซึ่งการผสมนี้อาจใช้วิธีผสมกลูกเกล้ากันโดยผ่านชั้นคอนการบด นำมาหลอมรวมกัน แล้วปั้นให้เป็นเม็ดใหม่
6. แม่ปุ๋ย หมายถึง ปุ๋ยเชิงเดี่ยว หรือปุ๋ยเชิงประกอบที่ทราบเปอร์เซ็นต์ธาตุอาหารหลักที่ถูกต้อง แม่ปุ๋ยที่นิยมใช้ในการผสม มักใช้ปุ๋ยที่มีธาตุอาหารสูง
7. สารตัวเติม (Filler) หมายถึง สารที่ใส่ลงไปปุ๋ย เพื่อให้สูตรปุ๋ยที่ผสมมีน้ำหนักเต็ม 100 เปอร์เซ็นต์ สารที่ใช้นี้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การให้ธาตุอาหารกับพืช สารที่นิยมได้แก่ ทราย ดินเหนียว คาโอลินหรือปูนมาร์ล
8. ปุ๋ยปั้นเม็ด หมายถึง ปุ๋ยเคมีที่ทำด้วยกรรมวิธีทางเคมีและมีธาตุหลักอย่างน้อย 2 ชนิดขึ้นไป ซึ่งหมายถึงปุ๋ยเคมีที่มีขายอยู่ตามท้องตลาดทั่วไปที่เกษตรกรสามารถหาซื้อและนำไปใช้ได้เลย
9. ปุ๋ยสำเร็จรูป หมายถึง ปุ๋ยเคมีที่ผลิตโดยใช้วัตถุดิบคั้นกำหนดผลิตให้เป็นปุ๋ยสูตรต่าง ๆ โดยผลิตจากโรงงานแหล่งผลิตโดยตรง ไม่จำเป็นต้องมาผสมกับปุ๋ยสูตรอื่น ๆ

10. ทุยเคมีผลสมใช้เอง หมายถึง ทุยเคมีที่ได้จากการผลสมแม่ทุยเคมีตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้อาหารที่ต้องการ ในที่นี้หมายถึง ทุยเคมี ที่เกษตรกรผลสมใช้เองในโครงการ
11. การศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของเกษตรกร ที่ได้รับจากสถาบันการศึกษา
12. ขนาดพื้นที่ถือครอง หมายถึง ขนาดพื้นที่ ที่ถือครองเพื่อการเกษตร ซึ่งได้แก่ จำนวนพื้นที่เป็นของตนเองเช่าผู้อื่น รวมทั้งพื้นที่เข้าไปใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องเช่า (คิดเป็นไร่)
13. แรงงานทั้งหมด หมายถึง แรงงานในครัวเรือนและแรงงานจ้าง
14. แหล่งที่มาด้านข่าวสารการเกษตร หมายถึง แหล่งการรับข่าวสารเกี่ยวกับความรู้ทางการเกษตร ตลอดจนข่าวสารเกี่ยวกับการผลสมทุยใช้เอง จากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสารเกษตร หนังสือพิมพ์ และเสียงตามสายจากเจ้าหน้าที่เป็นต้น
15. ประสบการณ์ในการใช้ทุยเคมี หมายถึง จำนวนปีที่มีเกษตรกรเคยใช้ทุยเคมีมาก่อน